

PETROVICS ISTVÁN

A középkori pécsi egyetem és alapítója

I. Előzmények

A középkori Pécs történetének egyik legnevezetesebb eseménye az itteni egyetem alapítása volt, amely egyben az első ilyen jellegű magyarországi intézmény életre hívását is jelentette. Itáliától és Nyugat-Európától jócskán lemaradva a közép-európai régióban a 14. század derekára értek meg a feltételek egyetemek létrehozására. A legelső Prágában kezdte meg a működését, amely ekkor a Német-római Császárság székhelyének számított. Ezt IV. Károly alapította 1348-ban, mégpedig úgy, hogy a császár ehhez a lépéséhez már 1347-ben elnyerte VI. Kelemen pápa hozzájárulását. A 14. század 60-as éveiben aztán még további három egyetem jött létre: 1364-ben a krakkói, 1365-ben a bécsi, majd 1367-ben a pécsi. Az utóbbi hármat nemcsak a későbbi alapítás ténye különböztette meg a prágaitól, hanem az a körülmény is, hogy csupán a prágai tekinthető teljes, azaz négy – szabad művészetek, jogi, orvosi és teológiai – karral működő egyetemnek, tudniillik a többi esetében a pápa nem járult hozzá az akkor legfontosabbnak számító fakultás, a teológiai felállításához. Érdekes jelenség továbbá az is, hogy a krakkói, a bécsi és a pécsi egyetem egy és ugyanazon személy, nevezetesen V. Orbán pápasága alatt keletkezett, s az alapító okiratok megerősítése mindhárom esetben a Szentatyához, nem pedig a világi hatalom képviselőjéhez, a császárhoz kötődött. Azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a fent említett három egyetem alapító dokumentumának keletkezése megelőzte a megerősítő pápai bulla kibocsátását. Igaz, a pécsi *studium generale* esetében erre csak következtetni tudunk, ugyanis I. (Nagy) Lajos király alapító okirata az idők során megsemmisült. Az 1367. szeptember elején kelt pápai oklevelek vizsgálata azonban arra vet fényt, hogy III. (Nagy) Kázmér lengyel királyhoz és IV. Rudolf osztrák herceghez hasonlóan a magyar uralkodó is a megerősítő pápai bulla elnyerése előtt állította ki a maga alapító levelét. Itt érdemes utalni még arra, hogy a középkori egyetemeknek lényegében két típusa volt: az egyik a párizsi, a másik pedig a bolognai mintára szerveződött. Persze volt példa arra is, hogy egy egyetemen belül mindkét minta érvényesült. Ez figyelhető meg a prágai egyetem esetében, ahol a jogi kar a bolognai mintát követte, míg a többi fakultás a párizsi alapján szerveződött.¹

¹ A pécsi egyetem történetének legavatottabb kutatója Petrovich Ede volt. Munkásságára, eredményeire és munkáira lásd Font Márta–Vargha Dezső: *Tanulmányok Petrovich Ede tiszteletére*. Tanulmányok Pécs történetéből. 8. Pécs, 2001., különösen Boda Miklós: *Petrovich Ede egyetemtörténeti kutatásai*, 39–45., valamint Font, Márta: *Ede Petrovich, Forscher der mittelalterlichen Universität von Pécs/Fünfkirchen*. In: Font, Márta–Szögi, László (hrsg.): *Die ungarische Universitätsbildung und Europa*. Pécs, 2001. 75–82.; Békefi Remig: *A pécsi egyetem*. Akadémiai székfoglaló. Budapest, 1909.; Vetulani, Adam: *A pécsi egyetem, valamint a krakkói és a bécsi testvér egyetemek alapításának körülményeiről*. In: Csizmadia Andor (szerk.): *Jubileumi tanulmányok. A pécsi egyetem történetéből*. Pécs, 1967. 21–48.; Mezey: *A pécsi egyetemalapítás előzményei (A deákság és hiteleshely kezdeteihez)*. In: Csizmadia: *Jubileumi tanulmányok*, 53–84.; Kavka, František: *A prágai Károly egyetem, a pécsi egyetem és Dél-Magyarország a XIV. században és*

A bolognai mintájú pécsi egyetem (*studium generale*) felállítását V. Orbán pápa 1367. szeptember 1-jén Viterboban kelt bullájában engedélyezte. Ez gyakorlatilag válasz volt I. Lajos előterjesztésére, amit az eredeti okmány megsemmisülése miatt csak utalás formájában ismerünk. A pápa másnap újabb oklevelet adott ki, ezt a magyar uralkodóhoz intézte. Ezekből a kútfőkön kiderül, hogy V. Orbán, hajolván I. Lajos kérésére, hozzájárult a pécsi egyetem megalapításához, ám kikötötte, hogy ott teológiai fakultás nem működhet. A pápa a vizsgáztatás jogát a mindenkori pécsi püspöknek adta, amit széküresedés esetén a főpap *vicarius* vagy a káptalani *officialis* gyakorolt. A Szentatya ugyancsak a püspököt bízta meg az oktatási *licentia*, valamint a magiszteri vagy doktori fokozat odaítélésével.² A pápai bullák alapján kétségtelen, hogy az egyetem alapítása iránti kérelmet a magyar király terjesztette a Szentatya elé, ám az intézmény létrehozásának gondolata, csakúgy, mint helyének kiválasztása Bergzaberni vagy más néven Coppenbachi (újabbban elterjedt írásmód szerint Koppenbachi) Vilmos pécsi püspökkel hozható kapcsolatba.³ Roppant szembetűnő ugyanis az a tény, hogy a prágai, a krakkói, valamint a bécsi egyetemmel ellentétben a pécsi nem uralkodói központban, hanem egy püspöki székhelyen jött létre. Igaz, ez a város az egyik leggazdagabb egyházmegye központja volt a középkori Magyarországon, ahol ekkor már jó ideje egy magas színvonalú káptalani iskola működött, s ahol az egyetemi oktatáshoz a székeskáptalan a megfelelő „könyvtári háttérrel” is biztosítani tudta. A másik oldalon viszont az sem elhanyagolható körülmény, hogy az egyetemnek otthont nyújtó város, Pécs fekvésénél fogva szerencsésen illeszkedett I. Lajos király déli-délnyugati irányú külpolitikai orientációjába.

II. Az alapító

Az 1361 és 1374 között a pécsi egyházmegye élén álló Bergzaberni vagy más néven Koppenbachi Henrik fia: Vilmos a 14. század egyik neves főpapja, a pécsi egyetem alapítója és első kancellárja volt. Életéről és tevékenységéről viszonylag kevés írott kútfő maradt fenn. Valószínűleg ezzel, valamint idegen származásával magyarázható, hogy mind a mai napig nem készült róla részletes magyar nyelvű életrajz, pedig a vele kapcsolatos források tekintélyes hányada Koller Józsefnek köszönhetően már 1784-ben nyomtatásban is napvilágot látott.⁴

---

a XV. század elején. In: Csizmadia: Jubileumi tanulmányok, 87–93.; Székely György: *A pécsi és óbudai egyetem alapítása a közép-európai egyetemlétesítések összefüggéseiben*. In: A pécsi Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, Pécs, 1967. 155–174.; Gabriel, Astrik L.: *The mediaeval universities of Pécs and Pozsony. Commemoration of the 500th and 600th anniversary of their foundation 1367–1467–1967*. Frankfurt am Main, 1969.; Csizmadia Andor: *Jogi emlékek és hagyományok*. Budapest, 1981. 11–76.; Székely György: *A pécsi egyetem a középkorban*. História, 1994. 3. sz. 10–12.; Szovák Kornél: *Bécsi egyetem*. In: Kristó Gyula (főszerk.)–Engel Pál–Makk Ferenc (szerk.): *Korai magyar történelmi lexikon (9–14. század)* Budapest, 1994. 88–89.; Teke Zsuzsa: *Bolognai egyetem*, uo. 119.; Orbán Imre: *Krakkói egyetem*, uo. 379–380.; Sz. Jónás Ilona: *Párizsi egyetem*, uo. 532–533.; Koszta László: *Pécsi egyetem*, uo. 538.; uő.: *Prágai egyetem*, uo. 557.; Boda Miklós: *Stúdium és literatúra. Művelődéstörténeti tanulmányok*. Pannónia könyvek. Pécs, 2002. 7–67.

² Békefi: *A pécsi egyetem*, 12–25.; A pécsi egyetem alapítólevelének magyar fordítását lásd *Pécs ezer éve. Szemelvények és források a város történetéből. (1009–1962)*. Főszerk. Márfi Attila. Szerk. Nagy Imre Gábor–Kövecz Ferenc. Pécs, 1996. 49–50.; Székely György: *Egyetemi kancellárok a 14–15. századi Magyarországon*. Századok, 131. évf. (1997) 157–159.

³ Koller, Josephus: *Historia episcopatus Quinqueecclesiarum. Tomus III. Posonii, 1784.* 69–138.; Zimmermann, Harald: *Wilhelm von Koppenbach der Gründer der Universität Fünfkirchen*. In: Font–Szögi: *Die ungarische Universitätsbildung*, 33–46.

⁴ Koller: *Historia, III.*, 69–138.

Vilmos püspök neve már önmagában jelzi: viselője német nyelvterületről érkezett Magyarországra. Származási helyét, életpályájának első szakaszát tehát csakis a német kútfők segítségével lehet megállapítani, illetőleg feltérképezni. Ám még így is sok részlet homályba vész. Bergzabern a Rajna menti Pfalzban, Coppenbach pedig Felső-Bajorországban található. Ezt azért szükséges leszögezni, mert akadt olyan kutató is, mégpedig a speyeri székeskáptalan késő középkori történetét feldolgozó Gerhard Fouquet, aki Bergzabernt tévesen Magyarországra lokalizálta, Coppenbachhal viszont nem tudott mit kezdeni.⁵ Vitathatatlan: a kutatásnak máig nem sikerült megnyugtató módon tisztázni, hogy Vilmos püspök családja az említett két hely melyikéről származik. Az ellenben kétségteljes tény, hogy a család először egy 1294. évi oklevélben szerepel. Ez a kútfő a zweibrückeni palotagrófok levéltárában található, és arról tájékoztat, hogy egy bizonyos Johann Coppenbechere, aki talán Vilmos püspök nagybátyja lehetett, a Saar-vidéken fekvő javainak egy részét eladta a zweibrückeni grófnak. A Coppenbachok valószínűleg elszegényedett nemesek voltak, akik közül az említett Johann várvédelmi feladatot látott el. Vilmos erre már nem vállalkozhatott, így a papi pályára lépett. Hamarosan Bergzabern plébánosa lett, amely 1333 óta Zweibrückenhez tartozott. Vilmos neve, érdekes módon, nem szerepel a bergzaberni plébánosok listáján, azonban egy 1353. május 13-án kelt pápai kérvény alapján egyértelműen megállapíthatjuk, hogy Vilmos 1353-ban és – valószínűleg az azt megelőző években – bergzaberni plébános volt. Pályája ettől fogva meredeken ívelt felfelé. Ebben szerepet játszott az a körülmény, hogy a speyeri egyházmegyét, amelyhez Bergzabern és Zweibrücken is tartozott, a Luxemburg családbeli Balduin trieri érsek igazgatta, aki egyben választófejedelem is volt. A zweibrückeni grófságot egyébként 1335-ben a Luxemburgok szerezték meg, s ekkor annak ura, Walram gróf a későbbi IV. Károly szolgálatába lépett. Vilmos így került kapcsolatba az 1346 és 1378 között cseh királyként és német-római császárként uralkodó IV. Károlyval, akinek figyelmébe Balduin érsek ajánlhatta a későbbi pécsi püspököt.⁶ Vilmos káplánként szolgált Károlyt, s talán szerepe lehetett annak a királytalálkozónak a megszervezésében és lebonyolításában, amelyre 1353 májusában került sor Budán. Ezen IV. Károly, valamint I. Lajos magyar király szövetséget kötött egymással, ami azt jelzi, hogy sikerült oldani a két uralkodó között korábban kialakult feszültséget.⁷ I. Lajos ekkor figyelhetett fel Vilmosra, aki 1357-ben Lajos anyjának, Erzsébetnek is segítségére lehetett, amikor az özvegy királyné Marburgba zárandokolt, s felkereste Árpád-házi Szent Erzsébet itteni sírját.⁸ Nem zárható ki azonban az sem, hogy a magyar uralkodó már jóval korábban találkozott Vilmossal. Nem szabad megfeledkeznünk ugyanis arról a körülményről, hogy Lajos első felesége luxemburgi Károly morva őrgrófnak és cseh trónörökösnek – azaz a későbbi IV. Károly császárnak – Valois Blankától született leánya, Margit volt. Lajos 1338-ban utazott Brnóba a menyasszonyért, akivel 1345-ben kötött házasságot. Frigyüknek Margit 1349-ben bekövetkezett halála vetett véget.⁹ E tények ismeretében már teljes mértékig érthető, hogy 1353-ban és 1357-ben maga a magyar király próbálta kijárni a pápánál, hogy a Szentatya

⁵ Fouquet, Gerhard: *Das Speyrer Domkapitel im späten Mittelalter*. Mainz, 1987.

⁶ Zimmermann: *Wilhelm von Koppenbach*, 33–34.

⁷ Georgius Fejér: *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. I–XI*. Buda, 1829–1844. IX/2. 230–231. (= CD); Pór Antal: *Anjouk és Wittelsbachok*. (Nagy Lajos szövetekezése IV. Károly császár ellen.) Századok, 41. évf. (1907) 684–685.; Nehring, Karl: *Ungarn*. In: Kaiser Karl IV. Staatsmann und Mäzen. Herausgegeben von Ferdinand Seibt aus Anlass der Ausstellungen Nürnberg und Köln, 1978/1979. München, 1978. Zweite Auflage. 184.

⁸ Zimmermann: *Wilhelm von Koppenbach*, 34.

⁹ Pór Antal: *Nagy Lajos*. Budapest. 1892. 11–12.; vö. Kristó Gyula (szerk.): *Szeged története. I. A kezdetektől 1686-ig*. Szeged, 1983. 358.

Vilmosnak speyeri kanonoki stallumot adjon. Vilmos a magyarországi forrásanyagban tehát 1353-ban tűnik fel először, s ekkor I. Lajos káplánjaként szerepel.¹⁰ A Magyar Királyságba való áttelepülésének időpontját közelebbről nem ismerjük. Fontos utalni arra, hogy a bergzaberni és a speyeri javadalmak csupán jövedelemforrások voltak, s nem párosultak helybenlakási kötelezettséggel. 1358. április 6-án Vilmos császári prépostként bukkan fel a forrásokban, ám még ugyanebben az évben elcserélte ezt a javadalmat nevni Treutel István egri préposttal.¹¹ Vilmos 1358. október 21-én két oklevelet is kiadott, s ezekben már egri prépostként, kápolnaispánként (*comes capelle*), valamint titkos kancellárként (*secretarius cancellarius*) szerepel, jóllehet az egri és a császári préposti javadalom cseréjének ügye, pontosabban szólva annak pápai megerősítése áthúzódott az 1359. évre.¹² Az is igen valószínű, hogy Vilmos röviddel Magyarországra érkezése után aktívan bekapcsolódott a diplomáciai tevékenységbe. Ezt látszik igazolni az a tény, hogy Vilmost I. Lajos tanácsosaként (*consiliarius noster*) ott találjuk az 1358. február 18-án megkötött, a Dalmácia feletti uralmat a magyar király számára biztosító zárai béke aláírói között.¹³

Az I. Lajos magyar király, valamint IV. Károly német-római császár és cseh király, továbbá az osztrák hercegek közti kapcsolatok a 14. század derekán rendkívül változatosan alakultak. A létrejött feszültségek felszámolásában jelentős szerep hárult Vilmosra, aki ekkor már Nagy Lajos diplomatájaként tárgyalt több alkalommal IV. Károllyal. Tudnunk kell, hogy a magyar királyt rokoni szálak fűzték az osztrák hercegekhez. I. Lajos nagyanyja, Habsburg Klemencia annak a II. Albert osztrák hercegnek volt a nagynénje, akinél Lajos többször is megfordult Bécsben, s akinek 1355-ben a svájciakkal szemben katonai segítséget nyújtott a magyar király. II. Albert fia, IV. Rudolf apja halálát követően függetlenedni próbált a Német-római Császárságtól, személy szerint pedig IV. Károlytól, aki történetesen az apósa volt. Mivel Károly nem támogatta veje elképzelését, ezért IV. Rudolf cselhez folyamodott: a választófejedelmek segítségével meg akarta buktatni a császárt, s ellenjelöltként – valószínűleg Lajos tudta nélkül – a magyar királyt kívánta felléptetni. IV. Károly azonban időben tudomást szerzett veje ármánykodásáról, s hogy Lajost IV. Rudolfal szemben a maga oldalára állítsa, felajánlotta a magyar királynak két lombardiai várost, továbbá egy várat. Így már nem volt akadálya annak, hogy a kialakult viszályt elsimítsák. Erre 1360 májusának közepén Nagyszombat városában került sor, mégpedig Lajos tevékeny közreműködésével. Az itteni tanácskozás eredményeként IV. Károly írásban is megerősítette, hogy nem hitte el a Lajos császárrá választásáról keringő híreszteléseket, továbbá lemondott a Luxemburgok Ausztriára vonatkozó jogigényéről.¹⁴ Viszonzásul IV. Rudolf is elállt a Habsburg-ház Cseh- és Morvaországgal kapcsolatos követeléseitől. Az egymással megbékélt koronás fők útja Nagyszombatból az ausztriai Seefeldbe vezetett, ahol Rudolf herceg térden állva átvehette hűbérül IV. Károlytól a saját tartományait. Ám IV. Károly és veje között hamarosan újabb konfliktus robbant ki. A felek ismételt kiengesztelésében nagy szerepe volt Lajos küldöttének, Vilmos egri prépostnak és titkos kancellárnak, aki ekkor már kiszemelt, de még meg nem választott pécsi püspök volt (*postulatus episcopus Quinque-*

¹⁰ Bossányi Árpád: *Regesta supplicationum. A pápai kérvénykönyvek magyar vonatkozású okmányai. II.* Budapest, 1918. X. sz. regeszta.

¹¹ Bossányi Árpád: *Regesta supplicationum*, CCXL., CCLXXII., CCCXXV., CCCXL. sz. regeszták.

¹² OL. Df. 201800., 201801.; Bossányi: *Regesta supplicationum*, CCXL., CCCXL. sz. regeszták.

¹³ Wenzel Gusztáv: *Magyar diplomáciai emlékek az Anjou-korból.* Acta Extera Andegavensia. I–III. Budapest, 1874–1876. II. 501–505. Az oklevél magyar fordítását lásd Köblös József–Süttő Szilárd–Szende Katalin: *Magyar békeszerződések. 1000–1526.* Pápa, 2000. 126–132.

¹⁴ Nehring: *Ungarn*, 184.; Pór: *Nagy Lajos*, 421–427.; Pór Antal: *Az Anjou ház örökösei.* In: Szilágyi Sándor (szerk.): *A magyar nemzet története.* III. Budapest, 1895. 286–289.

ecclesiensis). Erről IV. Károly 1360. július 25-én Nürnbergben kiállított két oklevele tanúskodik, amelyekből azt is megtudjuk, hogy a császár, szolgálatai fejében, 1000-1000 forint értékben elzálogosította Vilmosnak az Elzászban fekvő Selzet, illetve azokat az előjárói jövedelmeket (*advocatie*), amelyek egy Weißenburg és egy Muntat nevű helyhez kapcsolódtak.¹⁵

Ugyancsak fontos szerep jutott Vilmosnak a IV. Károly és Nagy Lajos közötti nézeteltérések kiküszöbölésében. Ezek sorában említhetjük meg azt az 1362-ben kirobbant konfliktust, ami csaknem háborúhoz vezetett. Lajost ugyanis igencsak kihozta a sodrából IV. Károlynak az a híresztelése, hogy anyja, Erzsébet királyné túlságosan nagy politikai befolyással bír az országban. A császár ráadásul az anyakirályné erkölceit illetően is tett néhány rosszindulatú megjegyzést.¹⁶ Lajos ekkor egyenesen IV. Károly megbuktatására készült, aki, rádöbbenve a helyzet súlyos voltára, tárgyalásokat javasolt a magyar királynak. A béke azonban nehezen akart létrejönni, ezért a pápa és a töröktől fenyegetett ciprusi király is közvetíteni próbált a felek között. A Szentatya követe Péter volterrai, majd firenzei püspök volt, aki a IV. Károllyal folytatott tanácskozásai során Vilmos püspöktől kapott értékes tanácsokat, és élvezte annak messzemenő támogatását. Erről V. Orbán pápa 1364. május 23-án kelt oklevele tájékoztat. Ebben a pápa meleg hangon mondott köszönetet Vilmosnak azért a segítségért, amelyet a pécsi püspök a követének nyújtott.¹⁷ A békét végül sikerült tető alá hozni. Megkötésére 1364. február 10-én került sor Brünn (ma Brno, Csehország) városában.¹⁸

A 14. század 60-as éveinek külpolitikai eseményeiről szólva nem feledkezhetünk meg a bajor hercegekről sem. A brünni békét követően IV. Károly mindent megtett annak érdekében, hogy a rendkívül szívélyes osztrák–magyar viszonyt szétrobbantsa, hiszen az a számára roppant kedvezőtlen volt. Ebbéli törekvése sikerrel is járt, hiszen 1367-ben I. Lajos és a nagybátyja, III. Kázmér lengyel király már a Tirol megszerzésére készülő bajor hercegekkel szövetkezett az osztrákokkal szemben. A bajor hercegekkel a gyakorlott diplomata, a pécsi püspök tárgyalt.¹⁹ Vilmos küldetése eredményes lehetett, hiszen Lajos 1369 szeptemberében formálisan is szövetséget kötött a bajor hercegekkel Pozsonyban. Amikor IV. Károly 1371 júliusában hadat indított Brandenburg elfoglalására, amelyre a bajor hercegek is igényt tartottak, a magyar király csapatokat küldött az utóbbiak megsegítésére.²⁰ Az 1370-es évek elejére tehát ismét elmérgesedett a viszony IV. Károly és a magyar király között. A béke helyreállításában újfent – a császár bizalmát is élvező – Vilmos püspök jeleskedett, miként ezt XI. Gergely pápa 1371. szeptember 7-én kelt oklevele bizonyítja. Ebből kiderül, hogy a Szentatya igen nagyra becsülte Vilmos püspököt és a barátját, Bolognai Galvanót, a nemzetközi hírvé jogtudóst (*Galvanum de Bononia Decretorum doctorem, compatrem tuum*), aki ekkor a pécsi egyetem tanára volt, s mindkettőjüket arra kérte, tegyenek meg mindent a békeség helyreállítása érdekében.²¹ Nagy Lajos követei sikerrel is

¹⁵ Koller: *Historia*, 84–86.

¹⁶ Wenzel: *Magyar diplomáciai emlékek I.*, 538. Az oklevél magyar fordítását lásd Makkai László–Mezey László: *Árpád-kori és Anjou-kori levelek. XI–XIV. század*. Budapest, 1960. 275.

¹⁷ Koller: *Historia*, 89.

¹⁸ *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. Ed. A. Boczek–V. Brandl–B. Bretholz, et alii. I–XV. Olmütz–Brünn, 1836–1903. IX. 254–255. (= Cod. Dipl. Mor.) Az oklevél magyar fordítását lásd Köblös–Süttő–Szende: *Magyar békeszerződések*, 135–137.

¹⁹ CD. IX/4. 58.; 782–783.

²⁰ Pór: *Anjouk és Wittelsbachok*, 791–792.

²¹ Theiner, Augustinus: *Vetera Monumenta Historica Hungariam sacram illustrantia. Tomus II.* 1859. 108–109.

jártak: tevékenységük eredményeként egy olyan házassági szerződés született 1372, illetőleg 1373 során, amely normalizálta a császár és a magyar király közti viszonyt, s mint utóbb kiderült, egyben annak is megteremtette a lehetőségét, hogy Nagy Lajos Mária nevű leányának kezével IV. Károly másodszülött fia, Zsigmond néhány év múlva elnyerje a magyar koronát.²²

Mint láttuk, XI. Gergely pápa jól ismerte Vilmos püspököt, és igen elismerőleg nyilatkozott róla. Nem véletlen tehát, hogy többször is igénybe vette a szolgálatait. Ezt bizonyítja a fentebb már idézett 1371. évi oklevél is. Ebből tudniillik kiderül, hogy ugyanekkor a Szentatya a pécsi püspököt még egy másik feladattal is megbízta. Neki kellett volna ugyanis elérni Lajosnál, hogy a magyar király fegyveres segítséget nyújtson a pápának Milánó urával, Visconti Barnabással szemben, aki sorozatos jogtalanságokat követett el az anyaszentegyház ellen, s háborúval fenyegette Rómát.²³ Ugyancsak Vilmost kereste meg XI. Gergely pápa abban az 1371. szeptember 27-én kelt oklevelében, amelyben a pécsi püspök közbenjárását kérte a bajor hercegek ügyében Lajos királynál.²⁴ Az is Vilmos megbecsülését mutatja továbbá, hogy a Szentatya 1373. március 23-án az esztergomi és a kalocsai érsekkel együtt Vilmos püspököt bízta meg annak a pénznek az őrzésével és királyi parancsra történő kifizetésével, amelyet egy törökellenes kereszties hadjárat indítására sikerült összegyűjteni.²⁵

Külön kell szót ejtenünk arról az időszakról, amikor Vilmost a pécsi püspöki széken találjuk. Pécsre az egri káptalan éléről került, ahol viszont a piacenzai olasz családból származó de Surdis János lett az utóda. Vilmos 1361. február 4-én még választott, de március 18-án már tényleges, azaz felszentelt pécsi püspökként szerepel a kútfőkben.²⁶ Egy általa 1361. december 12-én kiadott oklevél pedig arról tanúskodik, hogy Vilmos még felszentelésének évében elutazott Avignonba, s ott kinevezéséért *commune servitium* címén 3400 aranyforintot ajánlott fel VI. Ince pápának, illetve a bíborosok kollégiumának.²⁷ Vilmos egészen haláláig, azaz 1374-ig viselte a pécsi püspöki méltóságot. Utolsó oklevele 1374. június 2-án kelt.²⁸ A főpapi teendők ellátása mellett azonban még más feladatok is hárultak rá. 1358-tól ugyancsak haláláig őt találjuk a királyi kápolna és a „titkos kancellária” élén. Az utóbbi vonatkozásában érdemes megemlíteni, hogy 1317 táján I. Károly egy kancelláriai reformot hajtott végre. Ennek értelmében az udvari papság vezetőjének számító királyi kápolnaispán irányítása alatt az uralkodó egy új kancelláriai osztályt hozott létre, amely az általa kiadott okmányok megerősítésére az akkor rendszeresített királyi középpecsétet (*sigillum mediocre*) használta. Ez azért volt fontos, mert azokban a „városokban”, ahol I. Károly hosszabb vagy rövidebb ideig a székhelyét tartotta, azaz Temesvárott és Visegrádon, nem működött közhitelű okleveleket kibocsátó káptalan vagy konvent. Ezen a helyzeten változtatott az új kancelláriai osztály felállítása, amelynek közreműködésével az udvari bíróságokon megforduló személyek – bizonyos ügyekben – most már hiteles okleveleket szerezhettek be maguknak. A fentiekben leli a magyarázatát az a tény, hogy a kápolnaispán az 1320-as évektől egészen 1374-ig, amikor is egy újabb reformra került sor, a titkos kancellár (*secretarius cancellarius*) címet viselte. Csak zárójelben jegyezzük meg, hogy ez a cím

²² Pór: *Az Anjou ház örökösei*, 301.

²³ Theiner: *Vetera Monumenta Historica*, 109.

²⁴ Theiner: *Vetera Monumenta Historica*, 123.

²⁵ Theiner: *Vetera Monumenta Historica*, 138.

²⁶ Bossányi: *Regesta supplicationum*, CCLXXXVIII. sz. regeszta.; OL. Dl. 77290.

²⁷ Koller: *Historia episcopatus*, III., 86–89.

²⁸ OL. Df. 285988.

igencsak megtévesztő, hiszen a tényleges titkos kancelláriát Nagy Lajos hozta létre 1374-ben.²⁹ A diplomáciai, a főpapi és a kancelláriai feladatok ellátása mellett 1366. május 29. és 1377. január 15. között Vilmos töltötte be a pozsegai ispáni tisztelet.³⁰ Egy 1366. június 20-án kelt királyi oklevél pedig azt is elmondja, hogy a pécsi püspök az erdélyi szászokkal is szorosabb kapcsolatba került. Az említett diploma szerint ugyanis az uralkodó Vilmost az erdélyi szászok hét székének *generalis vicarius*áa nevezte ki.³¹ Ebben bizonyára szerepet játszott Vilmos német származása, miként abban is, hogy ő kísérelte meg a Magyarországon igazából népszerűvé válni nem tudó karmelita szerzetesek letelepítését Pécs városában. XI. Gergely pápa 1372. szeptember 30-án kelt oklevelében járult hozzá ahhoz, hogy a karmeliták – Buda után másodikként az országban – rendházat és templomot építsenek maguknak Pécsen a Vilmos püspök által nekik adományozott telken. A Szentatya ugyanakkor temető használatára is feljogosította a barátokat.³² A karmeliták azonban valójában nem tudtak gyökeret eresztetni ekkor Pécsen, mert a rendházukat 1436-ban újra kellett alapítani. Ugyancsak XI. Gergely pápa oklevele tájékoztat arról, hogy Vilmos, hajlott korára és megromlott egészségi állapotára való tekintettel, *koadjutor* kinevezését kérvényezte Rómától, mivel az egyházmegye kormányzásában segítségre volt szüksége. XI. Gergely engedett Vilmos kérésének, s bizonyára ezért nevezte ki Znojmoi János pápai *subcollectort*, aki egyébként Vilmos püspök titkára és szentszéki követe volt, pécsi kanonoknak 1373. november 10-én.³³

Vilmos széles látókörű, igen képzett ember volt. Azt sajnos nem tudjuk megmondani, hogy iskoláit hol végezte, de – mivel klerikus volt és kancellár – nyilván teológiai és jogi tanulmányokat folytatott valamelyik európai egyetemen. Az azonban bizonyos, hogy IV. Károly káplánjaként jól ismerte a prágai egyetemet. Itteni tapasztalatai érlelheték meg benne később azt a gondolatot, hogy Magyarországnak is nagy szüksége lenne egy ugyanilyen intézményre. Tervét pécsi püspökként valóra is tudta váltani.

A régészeti feltárások szerint az általa alapított egyetem épülete a pécsi püspökvár északkeleti végében állott. Itt, az ún. „magna aulá”-ban került elő Vilmos püspök címerköve. Az egyetemalapító főpapot – a hagyomány szerint – a székesegyház északi oldalához épített Aranyos Mária-kápolnában helyezték örök nyugalomra. Síremlékét a 20. század második felében itt folytatott régészeti feltárások során meg is találták. Gyűrűjére szintén itt akadtak rá, igaz, jóval korábban, hiszen erről Koller József már a 18. század végén említést tett.³⁴ A kései utódok nem feledkeztek meg e kiváló egyházi férfiúról, amit többek között az is bizonyít, hogy a Pécsi Tudományegyetem címerképében Vilmos püspök hajdani címerét fedezhetjük fel.

²⁹ Bertényi Iván: *A tizennegyedik század tröténete*. Budapest, 2000. 165–168.

³⁰ Engel Pál: *Magyarország világi archontológiája. 1301–1457. I–II*. Budapest, 1996. I. 164.

³¹ *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen. I–VII*. Hermannstadt–Köln–Wien–Bukarest, 1892–1991. II. 252–254. (= ZW)

³² Koller: *Historia episcopatus*, III., 131–132.

³³ Koller: *Historia episcopatus*, III., 135–138.

³⁴ Koller: *Historia episcopatus*, III., 84.; G. Sándor Mária: *A pécsi püspökvár középkori épületei és épületmaradványai. A Mária kápolna kőfaragványai*. In: *Die Bischofsburg zu Pécs. A pécsi püspökvár. Régészet és épületkutatás*. ICOMOS Hefte des Deutschen Nationalcomitees XXII. 1999. 38–47., 61–98.

III. Az egyetem

A pécsi egyetem minden bizonnyal csak bölcsész és jogi karral rendelkezett. Az utóbbi fakultáson kánon és római jogot tanítottak. Ehhez azonban megfelelő szakemberekre volt szükség, s bizony az oktatói kar létrehozása nehéz feladatnak bizonyult. Szerencsére Vilmosnak sikerült kieszközölnie a pápától egy olyan engedélyt, aminek értelmében az egyetem egyházi jövedelemmel rendelkező tanárai a javadalom szerinti helyben lakás kötelezettsége alól öt évre felmentést kaptak.³⁵ Vilmos komoly erőfeszítéseket tett annak érdekében is, hogy nagy nemzetközi hírnévnek örvendő tudósokat csábítson Pécsre. Ha nem is könnyen, de sikerült elérnie, hogy barátja, a neves jogász, Bolognai Galvano (Galvano di Bologna vagy más néven Galvano Bethini) Páduából a Mecsek-alji városba költözzön. Ebben – a pécsi püspök és esetleg a magyar király részéről megmutatkozó óhajon túlmenően – nyilván nem lebecsülendő szerepet játszott az a rendkívül bőkezű javadalmazás is, amelyben Vilmos az említett jogtudóst részesítette. XI. Gergely pápa 1372. szeptember 30-án értesítette Galvano di Bolognát, hogy megerősítette számára azt az adományt, amit Vilmos javadalmazás címén ajánlott fel a neves kánonjogásznak. Ennek értelmében Galvano di Bologna életére szólóan 300 ezüst márka fizetést kapott, amit 600 magyar aranyforint formájában vett kézhez. Ehhez még egyéb juttatások is járultak: így Ürög falu és annak 70 aranyforint értékű tizede, egy pécsi ház, valamint az a kegy, hogy a jogtudós bármikor étkeszhetett a püspök asztalánál.³⁶ A fentieket egybevéve: Galvano di Bologna tízszer annyit keresett Pécsen, mint ami Bolognában akkoriban szokásos volt. A csábítóan magas fizetés ellenére a kiváló jogász igen rövid ideig tanított csak Pécsen, hiszen 1374 nyarán XI. Gergely pápa arra kérte a bolognai egyetemet, hogy fogadja testületébe Galvano di Bolognát, akinek pécsi tevékenységéről ekkor már múlt időben írt a Szentatyá.³⁷ Pécs természetesen nem versenyezhetett a híres itáliai egyetemekkel, azonban Galvano di Bologna távozásának valószínű okát abban kereshetjük, hogy sokkal inkább Vilmos személyéhez, s nem a pécsi egyetemhez kötődött. Így a főpap 1374-ben bekövetkezett halálakor Galvanonak nem eshetett különösebben nehezére elhagyni Pécsset.

Mivel rendkívül ösztövére a pécsi egyetemmel kapcsolatos írott forrásanyag – tucat körül mozog a fennmaradt oklevelek száma, amihez természetesen hozzászámíthatjuk még a prágai egyetem bizonyos iratait –, az intézmény működésével kapcsolatosan számos kérdés egyszerűen megválaszolhatatlan, más esetekben pedig mindössze feltételezésekre szorítkozhatunk. Következésképpen cseppet sem csodálkozhatunk azon, hogy név szerint alig ismerünk olyan embert, aki a pécsi egyetemen tanított vagy tanult. Galvano di Bolognáról biztos ismereteink vannak, ám egy másik személyről, Hermann Lurcz magisterről csupán feltételezhető, hogy Pécssett működő tanár volt. Lurcz Nürnbergből kerülhetett Pécsre, ahonnan 1379-ben Prágába távozott. Később a bécsi (1385), majd az erfurti egyetemen (1395) bukkant fel. Rendkívül tehetséges, sokoldalú és igen aktív ember volt, akinek tevékenységéről sok mindent tudunk, ám éppen pécsi éveit homály fedi. Rajtuk kívül még Rudolf pécsi prépost, Pál szebeni prépost, Czudar Imre, illetőleg Kolozsvári Bálint, valamint

³⁵ Békefi: *A pécsi egyetem*, 124–125.; Székely: *Egyetemi kancellárok*, 157.

³⁶ Koller: *Historia episcopatus*, III., 129–131., CD. IX/4. 429–431. Az oklevél regesztáját lásd Békefi: *A pécsi egyetem*, 127–128.; lásd még Csizmadia: *Jubileumi tanulmányok*, 111–126.; uő.: *Jogi emlékek és hagyományok*. Budapest, 1981. 32–46.

³⁷ Békefi: *A pécsi egyetem*, 128–129.

Miklós pozsegai prépost személyével kapcsolatosan merülhet fel a gyanú, hogy bennük is a pécsi egyetem tanárait lássuk.³⁸

Valamivel szerencsésebb a helyzet a diákokkal. Biztosan a pécsi *studium generale* hallgatója volt az a Wyderai Péter (Petrus de Wydera), aki 1386-ban „*baccalarius Quinqueecclesiarum*” megjelöléssel bukkan fel a prágai egyetem bölcsészkarának dékáni könyvében.³⁹ Ugyancsak az egyetem diákja volt Csót Benedek fia György (Georgius Benedicti Chot), Kancellár János (Johannes dictus Cancellarius) és Szöllősi Fábián fia György (Georgius Fabiani de Zeuleus), akiket IX. Bonifác pápa 1400. június 7-ei, illetve december 5-ei oklevele említ.⁴⁰ Az ő történetük, amelyet a fenti kútfők részletesen, ám egymásnak ellentmondóan írnak le, azért is érdekes, mert rávilágít az egyetemi élet árnyoldalaira. Csót Benedek fia György és Kancellár János valami miatt nem szívlelhette egymást, s a köztük levő ellentét egy nap tragédiához vezetett. György ugyanis rányilazott Jánosra, akit olyan szerencsétlenül talált el, hogy az néhány nap múlva meghalt. A zágrábi egyházmegyéből származó Csót Benedek fia György klerikusként tanult a pécsi egyetemen, és nem sokkal az említett végzetes esemény után szerette volna felvenni a nagyobb egyházi rendeket. A pápához fordult tehát, hogy felmentését kérje az emberölés miatti szabálytalanság (*irregularitas*) alól. Érthető, hogy kicsit másként mondta el a történeteket, mint társa, Szöllősi Fábián fia György, aki talán a barátja lehetett. Szöllősi Fábián fia György beszámolójának az a része érdemel különösebb figyelmet, amely szerint az összetűzést kezdeményező Kancellár János egy bottal a veszekedő feleket békíteni szándékozó rektort is meg akarta ütni. Egyéb-ként más forrásokból is kiderül: a különböző iskolákban, beleértve az egyetemeket is, nem mentek ritkaságszámba a tettegességgig fajuló veszekedések. A baj néha szerencsétlen dolgok miatt is bekövetkezhetett. Egy ilyen eseményről tájékoztat IX. Bonifác pápa 1402. február 24-én kelt oklevele, amely révén még további két pécsi egyetemi hallgatóról szerezhetünk tudomást. Sajnos csak az egyiket, László fia Lukácsot ismerjük név szerint, a másikat a kútfő csak Lukács diáktársának (*constudens*) nevezi. Annyi derül még ki róla, hogy szintén klerikus volt, aki az „*acolytus*”-sáig vitte. Az említett *acolytus* egyszer Lukács lakásán ostorral játszott, s eközben Lukács véletlenül megütötte a karját. Mivel az *acolytus* karja éjszakára bedagadt, orvoshoz fordultak. Ám az orvosi kezelés csak rontott a helyzeten, állította Lukács, s a szerencsétlen diák rövid időn belül meghalt. A pápa mindenesetre vétkesnek találta Lukácsot, s ennek megfelelően utasította Alsáni Bálint püspököt, hogy mentse fel őt az emberölés vétsége és büntetése alól.⁴¹

A fenti esetet követően sem a diákokról, sem pedig magáról az egyetemről nem találunk több információt az írott kútfőkben. Pontosabban szólva az egyetemmel kapcsolatosan ismert még egy datálatlan irat, illetve egy prédikációgyűjtemény. Az előbbi valószínűleg 1389 és 1404 között keletkezett, s IX. Bonifác pápától származik. Ebben a Szentatya – bizonyára Alsáni Bálint kérésére – hozzájárult ahhoz, hogy a püspök és kancellár a pécsi Szent Péter

³⁸ Petrovich Ede: *A középkori pécsi egyetem ismeretlen tanárai*. Irodalomtörténeti Közlemények. 71. évf. (1967) 290–296.; Klaniczay Tibor: *Hagyományok ébresztése*. Budapest, 1976. 141–145.; Kavka: *A prágai Károly egyetem*, 87–88.; Székely: *A pécsi egyetem*, 11–12.

³⁹ Kavka: *A prágai Károly egyetem*, 88.

⁴⁰ *Vatikáni Magyar Okirattár. Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia*. Series I. Tom. I–IV. Budapest, 1885–1891. I/4. 219–220., 281–282. Az oklevelek regesztáit lásd Békefi: *A pécsi egyetem*, 130. és *Zsigmond-kori oklevéltár*. Összeállította Mályusz Elemér–Borsa Iván. I–VIII. Budapest, 1951–2003. II/1. 331. és 675. sz. regeszta.

⁴¹ *Vatikáni Magyar Okirattár*, I/4. 412–413. Regesztáját lásd Békefi: *A pécsi egyetem*, 130. és *Zsigmond-kori oklevéltár*, II/1. 1462. sz. regeszta. Petrovich Ede még egy Jakab nevű személyről, illetve Veresmarty Ipolyról tételezi fel, hogy ők is a pécsi egyetem diákjai voltak. Vö. Font: *Ede Petrovich*, 79.

oltalma alatt álló székesegyházi, valamint a várban levő Szent János prépostságot, továbbá a Szent Péterről elnevezett pozsegi prépostságot fenntartsa az egyetem kánon- és római jogi tanárai részére.⁴² Az utóbbiról, vagyis a Pécsi egyetemi beszédek cím alatt ismertté vált *sermonarium*ról azonban a mélyreható tartalmi elemzés időközben kiderítette, hogy az valójában nem az itteni egyetemen, hanem bizonyára Budán, a domonkos *studium generalén* készült, mégpedig a 13. század vége felé. Jelentőségét nemcsak az adja, hogy Magyarországon másolták, illetve használták, hanem az, hogy itt is szerkesztették. A prédikációgyűjtemény, illetve annak egy példánya később a pécsi egyetemre került, majd annak megszűnte után valamilyen módon német nyelvterületre keveredett. Itt másolatot készítettek róla, s azt beillesztették abba a kódexbe, amelyet ma Münchenben őriznek. A prédikációs kódex második fejezetének elején egy latin nyelvű bejegyzés található. Ez magyarul így hangzik: *A pécsi studium generalén, Magyarországon összeállított szentbeszédek. A bejegyzés azonban későbbi időből származik, s ebből fakadóan perdöntő fontosságú nem lehet a sermók keletkezési helyét illetően.*⁴³

Az írott kútfők hallgatásából egyébként teljes joggal következtethetünk arra, hogy az egyetem hanyatlásnak indult, s valamikor a 15. század első felében megszűnt működni. Ebben minden bizonnyal több tényező játszott szerepet. Mindenekelőtt az, hogy az intézmény fenntartásának terhe – a pápa kifejezett óhaja ellenére sem a királyra, hanem – a pécsi püspökökre hárult, s Alsáni Bálint 1408-ban bekövetkezett halálával az egyetem elveszítette másik nagy pártfogóját is. Nem szabad elfeledkeznünk azonban arról sem, hogy I. Lajos 1382. évi halálát követően a Horvátiak lázadása, valamint Nápolyi László fellépése igen nehéz helyzetbe hozta Pécsét és az egész Délvidéket. Az új uralkodó, Luxemburgi Zsigmond, miután felülkerekedett riválisain, és volt lehetősége más kérdésekkel is foglalkozni, minden bizonnyal arra a következtetésre jutott, hogy szerencsésebb az, ha az egyetem közelebb van a királyi székhelyhez. Nem véletlenül esett tehát a választása Óbudára, ahol a 14. század végi kezdemények után 1410-ben újraindította az egyetemet. Ez a helyszín a Magyar Királyság megváltozott külpolitikai orientációjának is tökéletesen megfelelt.⁴⁴

Az írott kútfőket faggatva érdemes egy pillantást vetni a legkorábban felállított közép-európai egyetem bölcsészettudományi karának (*facultas artium*) dékáni könyvére. Ez ugyan az egyetemi anyakönyvektől eltérően csupán a fokozatot szerzett hallgatók nevét tartalmazza, mégis fontos tanulságokkal szolgál számunkra. Bejegyzései alapján kiderül, hogy pécsi diákok is megfordultak Prágában, ami egyáltalán nem csoda, hisz az itteni egyetem az egyik legjobbnak számított Európában. Az első pécsiekre vonatkozó adat 1375-ből származik: a Mecsek-alji városba való István kanonok ugyanis ekkor iratkozott be a cseh-

⁴² Koller: *Historia episcopatus*, 380–383. Regesztáját lásd Békefi: *A pécsi egyetem*, 130. és *Zsigmond-kori oklevéltár*, II/1. 773. sz. regesztá. Vö. Csizmadia: *Jogi emlékek*, 26.

⁴³ A „Pécsi egyetemi beszédek” című *sermonariumra* Békefi Remig nyomán Petrovich Ede hívta fel a figyelmet: Petrovich: *A pécsi egyetemi beszédgyűjtemény*, 163–220. Ugyancsak Petrovich Ede szerzett elvülhetetlen érdemeket a prédikációgyűjtemény közzétételében, ám annak megjelenését, sajnálatos módon, már nem érthette meg. Petrovich, Eduardus–Timkovich, Paulus Ladislaus (ed.): *Sermones compilati in studio generali Quinqueeclisiensi in regno Ungarie*. (Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum. Series nova 14.) Budapest, 1993. Vö. Madas Edit: *A „Pécsi egyetemi beszédek”*. BUKSZ. Budapesti Könyvszemle, 1996. 4. sz. 415–419. Lásd még: Madas Edit: *Középkori prédikációirodalmunk történetéből. A kezdetektől a XIV. század elejéig*. Debrecen, 2002. 132–136.

⁴⁴ Petrovich Ede: *A középkori pécsi egyetem megszűnése*. In: *A pécsi Janus Pannonius Múzeum Évkönyve*, Pécs, 1966. 153–160.; Mályusz Elemér: *Középkori egyházi értelmiségünk társadalmi alapjai*. (A budai egyetem történetéhez). In: Székely György (szerk.): *Eszmetörténeti tanulmányok a magyar középkorból*. Budapest, 1984. 7–35.; Székely György: *Az óbudai egyetem*. História, 1995. 3. sz. 10–11.; uő.: *Egyetemi kancellárok*, 159–160.

országi egyetemre.⁴⁵ A prágai forrásanyag még további öt pécsi származású diákról tesz említést: ők az 1385 és 1399 közötti években folytattak tanulmányokat a Moldva-parti városban. Annyit tudunk róluk, hogy András, Miklós, Péter és Tamás bölcsészhallgatók voltak, és *baccalaureusi* vizsgát tettek, míg az 1397-ben szereplő Bálint jogot tanult.⁴⁶ A Prágában felbukkanó pécsi diákok számának gyarapodása talán arra is rávilágít, hogy a Mecsek-alji város egyetemének sorvadása már a 14. század utolsó két évtizedében megindult. Valószínűnek tűnik azonban, hogy az egyetem megszűnésével Pécssett újból megélénkült a székesegyházi és a kolostori iskolák tevékenysége. Erre utal a 15. század végén felbukkanó *schola maior* kifejezés is, ami egy itteni főiskolára vonatkozhat.⁴⁷ Ide kívánczik még egy megjegyzés: közismert, hogy a középkori magyarországi egyetemek mind rövid életűek voltak, ezért a tanulni vágyó ifjak kénytelenek voltak külföldre vándorolni. Az eddig összegyűjtött adatokból kiderül, hogy például az 1440 és 1514 közötti időszakban összesen 64 pécsi származású diák tanult a bécsi és a krakkói egyetemen. A fenti szám alapján Pécs a 13. helyet foglalja el a magyarországi és erdélyi városok között, ami igen előkelő helyezésnek számít.⁴⁸

Végezetül szót kell ejtenünk arról is, hogy mit tudunk az egyetem épületéről. A 20. század utolsó harmadában folytatott régészeti feltárások kiderítették, hogy az egyetem épülete a pécsi püspökvár északkeleti végében, a székesegyháztól északra állott. Eredetileg egyemeletes, hosszanti tengelyével kelet-nyugati irányban elhelyezkedő épület volt, amelynek főhomlokzata a székesegyházra nézett. Bejárata a déli homlokzat középtengelyében nyílt. Az épület földszinti részét a 19 m hosszú nagyterem, az ún. „*magna aula*” foglalta el, amelynek keleti és nyugati végéhez egy-egy kisebb terem illeszkedett. Itt került elő, miként fentebb már utaltunk rá, az egyetemalapító Vilmos püspök címerköve, akít – a hagyomány szerint – a székesegyház északi oldalához épített Aranyos Mária-kápolnában helyezték örök nyugalomra.⁴⁹

⁴⁵ Kavka: *A prágai Károly egyetem*, 88.

⁴⁶ Kavka: *A prágai Károly egyetem*, 88., 90.

⁴⁷ Koller, Josephus: *Historia episcopatus Quinqueecclesiarum*. Tomus IV. Posonii, 1796. 483.; Petrovich: *A középkori pécsi egyetem*, 163–164., 166–167.; uő.: *Új magyar vonatkozású adatok a XV. századból egy római levéltárban*. Filológiai Közlöny, 16. évf. (1970) 1–2. sz. 158–163.; Boda: *Petrovich Ede*, 41–42.

⁴⁸ Kubinyi András: *A középkori magyarországi városhálózat hierarchikus térbeli rendjének kérdéséhez*. Településtudományi Közlemények, 23. évf. (1971) 72., 74.

⁴⁹ G. Sándor: *A pécsi püspökvár*, 38–47.; uő.: *A középkori Pécs topográfiaja*. In: Font Márta (szerk.): *Pécs szerepe a Mohács előtti Magyarországon*. Tanulmányok Pécs történetéből 9. Pécs, 2001. 200.; uő.: *A pécsi középkori egyetem feltárásának és kutatásának újabb eredményei*. In: Erdei Gyöngyi–Nagy Balázs: *Változatok a történelemre*. Tanulmányok Székely György tiszteletére. Monumenta Historica Budapestinensia XIV. Budapest, 2004. 79–83.

ISTVÁN PETROVICS

The University of Pécs in the Middle Ages and its Founder

The article consist of three parts. In the first, the author focuses on the establishment of the university (founded in 1367) placing it into a Hungarian and Central European context. It points out that even though it was the Hungarian king who submitted the plea for founding the university to the Holy Father, the establishment of the institution as well as the proposal for its location can be traced back to the bishop of Pécs, Vilmos of Bergzabern or Vilmos of Koppenbach, as he was also called. It is conspicuous that, unlike the universities of Prague, Cracow and Vienna, it was established in an episcopal seat and not in a royal center. It is true though that the town was the center of one of the richest dioceses in medieval Hungary where an excellent chapter school had existed for some time and where the chapter house could provide an adequate “library background” for the university. It is not negligible either that Pécs by its location fit well into the Southern and South Western oriented foreign policy of King Louis I.

In the second part of the article the author – touching upon the future bishop’s diplomatic activity – describes the career of Vilmos of Koppenbach, the founder of the university and its first chancellor. Drawing on written sources and archeological evidence, the third part surveys the history of the university, its professors and students.